

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Kandidatuppsats

Identiteter i upplösning?

*En kvalitativ innehållsanalys av platsannonser
riktade till bibliotekarier*

*Författare: Linus Brorsson
Handledare: Charlie Järpvall
Examinator: Peter Kåhre
Termin: VT17
Ämne: Biblioteks- och
informationsvetenskap
Nivå: G2E
Kurskod: 2BO01E*

Abstract

Due to the fact that worrisome geopolitical conditions and rapid technological development may have changed the tasks performed in public libraries, the purpose of this survey has been to investigate the professional identities demanded on the Swedish library market today. In order to achieve this, a qualitative content analysis - based on the seven librarian identities recorded by Ørom and Schreiber - was conducted by recently published job advertisements. The result shows that all seven identities are present, and that the so-called social worker identity is the most frequent one. This could be due to the fact that some of the public libraries have been forced to assume more outward and socially conscious social roles as a result of the aforementioned geopolitical conditions. The study also shows that there are differences between which of the identities can be said to belong to the various general library types. The breakdown could be due to the fact that some of the profession specialized in the technical parts of the profession, while another assumed a more general intermediary role.

Nyckelord

Ørom, Schreiber, profession, identitet, yrkesidentitet

Innehåll

1 Inledning och problemformulering	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Avgränsningar	2
1.3 Disposition	2
1.4 Centrala begrepp	3
1.4.1 Profession, semiprofession och välfärdsprofession	3
1.4.2 Identitet och institutionell identitet	3
1.4.3 Idealtyp	4
1.4.4 Definitioner	4
2 Bakgrund	4
2.1 Relationer mellan bibliotekstyper	5
2.2 Bibliotekariens olika identiteter i kontext	6
3 Litteraturgenomgång	7
3.1 Professionsforskning	8
3.2 Identitetsrelaterade studier	10
4 Teori	10
4.1 Teoretiskt ramverk	11
4.2 Bibliotekarieidentiteter	12
4.2.1 Kulturförmedlaridentiteten	12
4.2.2 Ämnesreferentidentiteten	12
4.2.3 Dokumentalistidentiteten	12
4.2.4 Socialarbetaridentiteten	12
4.2.5 Informationsorganisatörsidentiteten	13
4.2.6 Informationsförmedlaridentiteten	13
4.2.7 Upplevelseförmedlaridentiteten	13
5 Metod	13
5.1 Urval	13
5.2 Kvalitativ innehållsanalys	14
5.3 Dubbelkodning	17
5.4 Reliabilitet	17
5.5 Validitet	18
5.6 Etik	18
6 Resultat	18
6.1 Folkbibliotek	19
6.2 Skolbibliotek	19
6.3 Forskningsbibliotek	19
6.4 Integrerade folk- och skolbibliotek	20
6.5 Sammanslagning av bibliotekstyperna	20
7 Analys	21
7.1 Socialarbetaridentiteten	21

7.2 Kulturförmedlaridentiteten _____	23
7.3 Ämnesreferentidentiteten _____	24
7.4 Informationsförmedlaridentiteten _____	25
7.5 Informationsorganisationsidentiteten _____	26
7.6 Dokumentalistidentiteten _____	26
7.7 Upplevelseförmedlaridentiteten _____	27
8 Diskussion _____	27
8.1 Identitetsgrupperingar _____	27
8.2 Den mångsidiga bibliotekarierollen _____	28
8.3 Kritik mot studien _____	29
8.4 Framtida forskning _____	30
9 Slutsatser _____	30
Sammanfattning _____	31
Referenser _____	32

1 Inledning och problemformulering

Profession, semiprofession eller ingen profession överhuvudtaget? Forskare har länge varit oeniga om hur bibliotekarieyrket bör betraktas, vilket verkar bero på dess mångfacetterade och komplexa natur (Abbott, 1988; Brante, 2009; Kåring Wagman, 2008; Schreiber, 2006). Yrket har dessutom erfarit flertalet omvälvande förändringar som i varierande utsträckning bidragit till att omformulera tidigare etablerade förgivettaganden. Det är med anledning av denna historieskrivning kanske inte så förvånande att man kommit att tala om flera olika yrkesidentiteter. Anders Ørom skrev i början på nittioalet (1993) en inflytelserik artikel där han skissade fram sex sådana idealtyper utifrån antagandet att bibliotekariens självförståelse gällande sin egen yrkesroll förändrats samtidigt med det omgivande samhället. Trine Schreiber (2006) kompletterade sedermera sextetten med en sjunde identitet som (förvisso) hämtade sitt innehåll ur Øroms ursprungliga text.

Sedan Ørom författade sin artikel har samhället återigen transformerats på flera avgörande sätt. Sverige genomlevde redan då de sista konvulsionerna efter en större finanskris (kallad nittiotalskrisen) som även drabbade den offentliga sektorn i form av omfattande nedskärningar och rationaliseringar (Ivarsson Westerberg, Waldemarsson & Östberg, 2014). Drygt två årtionden senare (2008) var det dags för ytterligare en finansrelaterad krasch, som den här gången påverkade de ekonomiska förutsättningarna i så gott som hela världen. Samtidigt har krig och andra konflikter bidragit till att orsaka en omfattande flyktingvåg som under senare år sköljt över Europa, och därmed även Sverige (UNHCR, 2016). Under samma tidsperiod har den teknologiska utvecklingen i allmänhet och Internet i synnerhet gjort att människor förändrat sina mediekonsumtionsvanor radikalt. Varken boken eller TV:n kan längre konkurrera med de oanade interaktionsmöjligheter webben erbjuder (Alexandersson, Findahl & Davidsson, 2016).

Frågan är hur den här samhällsutvecklingen har påverkat de allmänna biblioteken och de arbetsuppgifter som utförs där? Och om förutsättningarna förändrats, hur har det i så fall påverkat de kvalifikationskrav som ställs på bibliotekarierna? Ørom (1993) menade ju att bibliotekariens självförståelse skulle förändras med det omgivande samhället. Då borde nya identiteter - eller åtminstone andra drag hos de som redan existerar - ha uppstått. Man skulle också kunna tänka sig att fördelningen av identiteter skiljer sig åt beroende på vilken bibliotekstyp som avses - de har ju olika målgrupper, vilket också borde innebära att de fyller olikartade funktioner i samhället. Mot bakgrund av ovanstående problembild hade det varit intressant att undersöka vilka yrkesidentiteter som efterfrågas på den allmänna biblioteksmarknaden idag. Att använda identitetsbegreppet på det här sättet - alltså som något som kan efterfrågas - tycks vara ovanligt inom forskningsfältet, vilket innebär att studien förutom att vara angelägen för samhället dessutom erbjuder ett förhållandevis nytt tolkningsperspektiv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är således att – utifrån informationen i platsannonser publicerade av arbetsgivare tillhöriga fyra allmänna bibliotekstyper – undersöka vilka olika yrkesidentiteter som efterfrågas på biblioteksmarknaden idag. Detta ska åstadkommas med hjälp av de tre nedanstående frågeställningarna.

- Vilka identiteter kan urskiljas i platsannonser som riktas till bibliotekarier?
- Vilka arbetsuppgifter beskrivs och vilka kompetenser efterfrågas i annonserna?
- Finns det några skillnader mellan vilka identiteter som är mest respektive minst framträdande beroende på vilken bibliotekstyp som avser att tillsätta de utlysta tjänsterna?

1.2 Avgränsningar

Undersökningen kommer alltså endast att beröra annonser tillhöriga fyra allmänna bibliotekstyper (se även: **5.1**), nämligen: folkbibliotek, skolbibliotek, forskningsbibliotek och integrerade folk- och skolbibliotek. Detta för att de kan antas ha påverkats mest av de tidigare nämnda samhällsförändringarna och således är mest intressanta att sätta under lupp. De tre förstnämnda huvudtyperna av allmänna bibliotek är också de som omnämns flitigast i litteraturen (jmf Abbott, 1988; Hansson, 2010; Limberg & Lundh, 2013; Schreiber, 2006; Ørom, 1993), och en viktig del i den här studien utgörs ju av jämförelsen mellan identitetsförekomsten hos olika bibliotekstyper. Därför kan det tyckas vara relevantast att inkludera typerna som har de mest komplicerade relationsbanden.

1.3 Disposition

Det här inledande kapitlet (**1**) avslutas så småningom med en presentation av de begrepp som kommer att bli centrala för att läsaren ska kunna tillgodogöra sig innehållet i studien. Därefter följer kapitel två (**2**), i vilket bakgrunden till problemområdet läggs fram, med början i en redogörelse över hur relationerna mellan folk-, skol- och forskningsbibliotek sett ut historiskt. Den går över i ett avsnitt där bibliotekarieidentiteterna kontextualiseras och problematiseras mot bakgrund av tidigare rådande samhällsförhållanden. Kapitel tre (**3**) kallas litteraturgenomgång och är precis som det tidigare tudelat; först avhandlas en del av den professionsforskning som bedrivits internationellt såväl som nationellt, därefter följer en exposé över de svenska studier som kan relateras till bibliotekariens självförståelse. Kapitel fyra (**4**) förklarar och ger bakgrunden till det teoretiska ramverket, medan kapitel fem (**5**) beskriver den valda metoden och hur materialet samlats in och analyserats. I kapitel sex (**6**) framläggs resultatet efter bibliotekstyp, och i kapitel sju (**7**) analyseras

detsamma utifrån annonsernas identitetstillhörighet. Kapitel åtta (8) ägnas åt att jämföra, diskutera och problematisera de uppgifter som redovisats i resultat- och analysdelarna, vilket mynnar ut i kapitel nio (9) där slutsatserna formuleras.

1.4 Centrala begrepp

Här förklaras och diskuteras alltså särskilt viktiga begrepp som kommer att omnämnas under textens gång. Professionsdiskussionen är viktig att tillgodogöra sig för att kunna förstå bibliotekarierykets ställning i professionshierarkin, och dess nära koppling till välfärdssamhället. Begreppet kommer framförallt att tillämpas under diskussionsdelen, när resultat- och analysdelarna ska ses ur ett större perspektiv. Identitetsredogörelsen behövs då den här studien kan sägas röra sig i gränslandet mellan individuell identitet och institutionell identitet. Det är ju institutioner som annonserar efter tjänster, men individer som efterfrågas.

1.4.1 Profession, semiprofession och välfärdsprofession

Exakt hur en profession ska avgränsas, förstås och definieras är de berörda forskarna inte helt eniga om. Thomas Brante påstår emellertid att begreppet är centralt om man vill förstå ”samhällsutvecklingen i stort” såväl som ”samhällsdynamik på organisations- och interaktionsnivå” (2009, s. 15). Han menar att professioner är ”yrken som baserar sin verksamhet på vetenskaplig forskning” (ibid.). Till de klassiska varianterna räknas exempelvis läkare, ingenjör, arkitekt och ekonom – medan det lägre semiprofessionsskiktet istället utgörs av yrkesgrupper som sjuksköterskor, socionomer och bibliotekarier. Semiprofessionerna expanderade kraftigt under efterkrigstiden i och med välfärdssamhällets framväxt, vilket innebär att de oftast tillhör den offentliga sektorn och därför inte har lika hög status som de klassiska motsvarigheterna (Brante, 2009). Schreibers (2006) begrepp välfärdsprofession har därmed i stort sett samma innebörd som det tidigare beskrivna semiprofessionsditot.

1.4.2 Identitet och institutionell identitet

Identitet är också det ett mångbottnat begrepp som kan användas och tolkas på flera olika sätt. Kenny, Whittle och Willmott (2011) menar att det kan relateras till frågan ”vem är jag?” – ett spørsmål som enligt deras utsago kan få olika svar beroende på vilket sammanhang man befinner sig i. Yrkesidentiteten torde således vara kopplad till den person man är på sin arbetsplats eller i sin yrkesroll. Ørom (1993) ser just bibliotekarieidentiteten som ett uttryck för professionens självförståelse - alltså hur bibliotekarierna betraktar sig själva och sitt arbete, som individer och i grupp. Hansson (2010) använder den mer specifika termen institutionell identitet i ett försök att definiera det han kallar bibliotekets självbild. Det här begreppet kan i sin tur kopplas till det angränsande organisationsidentitet, som enligt Brown, Dacin,

Pratt och Whetten (2006) utgår från frågeställningen ”vilka är vi som organisation?”.

1.4.3 Idealtyp

Idealtyper är till sist konceptuella abstraktioner som – något förenklat – skulle kunna liknas vid arketyper eller stereotyper. Begreppet myntades av Max Weber som använde det för att försöka förstå och beskriva sociala fenomen (Parkin, 2002). I det här sammanhanget utgör Øroms (1993) och Schreibers (2006) bibliotekarieidentiteter exempel på idealtyper som konstruerats för att begreppslicgöra de olika yrkesroller som ryms inom professionen.

1.4.4 Definitioner

Folkbibliotek

Till den här kategorin räknas kommun- och stadsbibliotek; huvudbibliotek såväl som filialer.

Skolbibliotek

Till den här kategorin räknas förskole-, grundskole- gymnasie- och vuxenutbildningsbibliotek, placerade vid kommunala skolor såväl som friskolor.

Forskningsbibliotek

Till den här kategorin räknas universitets- och högskolebibliotek. I litteratur och tidigare forskning förekommer även benämningar som forskningsbibliotek och akademiska bibliotek. De här begreppen används dock ofta synonymt och utan tillhörande beskrivningar gällande vilka bibliotekstyper som avses. Därför används hädanefter endast forskningsbibliotek.

Integrerade folk- och skolbibliotek

Till den här kategorin räknas de folkbibliotek som är kombinerade med ett skolbibliotek, eller vice versa.

2 Bakgrund

Nedanstående avsnitt inleds med en beskrivning av hur relationerna mellan folk-, skol- och forskningsbibliotek sett ut över tid. En sådan redogörelse är nödvändig eftersom yrkesidentiteter inte uppstår i ett vakuum, utan snarare kan sägas vara formade av den institution där de ursprungligen uppstått. Annonserna som senare ska analyseras härstammar dessutom från arbetsgivare vid just de här tre bibliotekstyperna. Efter den genomgången leds läsaren över i en del som kontextualiserar de sju bibliotekarieidentiteterna.

2.1 Relationer mellan bibliotekstyper

Joacim Hansson (2010) skriver i boken *Libraries and Identity* att det alltid funnits skillnader mellan olika typer av bibliotek. Störst har klyftan varit mellan folkbiblioteken och forskningsmotsvarigheterna, vilket kan ses som ett arv från 1800-talet då de förstnämnda äntrade scenen och intog en tidigare odefinierad samhällsroll. Eftersom bibliotekstyperna fyllde olika sociala funktioner fanns det heller inga förenande beröringspunkter dem emellan. Detta påverkade i sin tur bibliotekarierna, vars yrkesidentiteter präglades till fullo av den bibliotekstyp de arbetade vid: ”If you were a public librarian, you were not a librarian at a scientific library – and vice versa” för att citera Hansson (2010, s. 33). Han påstår dock att skillnaderna är på god väg att suddas ut. Detta tack vare två större trender: framväxten av sammanvända bibliotek, och utvecklingen mot digitaliserade samlingar och digitala tjänster. Sammanvända eller integrerade bibliotek är en bibliotekstyp som föds när två traditionella sådana går samman och formar en tredje, helt ny variant. Detta fenomen har historiskt sett framförallt berört folk- och skolbibliotek, som då omvandlats till integrerade folk- och skolbibliotek (ibid.). Den här typen av äktenskapsingående ses på med blida ögon av Hansson (2010), som menar att det görs giltigt i och med att skolor och folkbibliotek alltid har haft ett nära förhållande. Andra kombinationsvarianter – som den mellan forskningsbibliotek och folkbibliotek – tycks vara mer problematiska, i synnerhet med tanke på hur ett sådant samgående riskerar att påverka respektive parts institutionella identitet. Erfarenheter från bland annat USA och Sverige visar nämligen att konflikter kan uppstå i kölvattnet av dylika fusioner (Hansson, 2010).

För att återvända till relationen mellan folk- och skolbibliotek så verkar även den vara mer komplex än Hansson vill göra gällande - åtminstone om man ska gå efter bilden som tecknas av Limberg och Lundh (2013). De menar nämligen att förhållandet mellan bibliotekstyperna varierat över tid, och påpekar att det ”redan under tidigt 1900-tal pågick en dragkamp mellan företrädare för skolbibliotek respektive folkbibliotek” angående vilken av institutionerna som var bäst lämpad att stödja barn och ungdomar i deras läsutveckling (Limberg & Lundh, 2013, s. 34). På sjuttioalet genomgick bibliotekstyperna sedermera en ideologiskt grundad skilsmässa när folkbiblioteken i och med organisationsförändringar knöts närmare till kulturpolitiken. Senare tids spänningar har berott på skillnader i bibliotekens samhälleliga uppdrag, där folkbiblioteket ses som en institution för folkbildning och skolbiblioteket istället är en pedagogisk resurs i skolan (ibid.). Förbindelser mellan Skol- och forskningsbibliotek är å andra sidan sällsynta, detta trots att båda verksamheterna tillhör utbildningssektorn och därför har som huvuduppdrag ”att stödja lärande och undervisning inom skola och utbildning” (Limberg & Lundh, 2013, s. 35). Oviljan att ingå närmare samarbeten kan förmodligen härledas till att de två bibliotekstyperna har olika

huvudmän, och dessutom representerar två väsensskilda skikt i den tidigare nämnda sektorn (ibid.).

2.2 Bibliotekariens olika identiteter i kontext

Trine Schreiber (2006) skriver att bibliotekarieprofessionens förändring kan sägas vara tätt sammanlänkad med den offentliga sektorns utveckling (se även: 1.4.1). Välfärdssamhället har sedan 1960-talet genomgått flera större förändringar som ställt bibliotekarierna inför nya utmaningar – och därmed i förlängningen nya krav. Då karaktäriserades professionen fortfarande av den tidigare nämnda uppdelningen mellan forskningsbibliotekarier och folkbibliotekarier. Schreiber (2006) påpekar att de förra ursprungligen var forskare och således betraktade yrket från ett ”bibliotekstekniskt” perspektiv; deras främsta uppgift var då att bygga upp och förmedla samlingar av relevant litteratur. Folkbibliotekarierna fyllde vid samma tidpunkt en folkbildande funktion, och såg sig snarast kallade att utföra sina arbetsuppgifter. Øroms (1993) två klassiska yrkesidentiteter - kulturförmedlaren och ämnesreferenten – svarar mot den här dikotomiseringen i det att de kan sägas representera varsin bibliotekstyp. Bärare av kulturförmedlaridentiteten arbetade på folkbiblioteken och hade som målsättning att (allmän)bilda låntagarna genom att tillgodose förmedlingen av den kunskap som fanns inbäddad i konst- och litteraturvärlden. Ämnesreferentidentiteten var å andra sidan en forskningsbiblioteksprodukt som istället hämtade sin självbild från en mer specialiserad kunskapssyn, med utgångspunkt i en vetenskap eller några fackområden (Ørom, 1993).

För bibliotekssektorn kännetecknades 1960-talet dessutom av omfattande organisationsförändringar och rationaliseringar som bland annat resulterade i en ”organisatorisk sammanslagning av besläktade arbetsuppgifter” (Ørom, 1993, s. 229). Utvecklingen bidrog till att skapa den så kallade dokumentalistidentiteten, vilken utmärktes av sin hantverksmässiga – snarare än intellektuella - syn på biblioteksarbetet. När 1960- så småningom övergick i 1970-tal intensifierades också tidigare gryende sociala motsättningar (Schreiber, 2006). Detta påverkade biblioteken i så måtto att de började ta ökad hänsyn till användargruppernas olikheter, samt ”flerdimensionaliteten i de individuella behoven” (Ørom, 1993, s. 229). Sålunda föddes den uppsökande och målinriktade socialarbetaridentiteten, vars fokus alltså låg på särskilt utpekade användargrupper som kunde befinna sig utanför den institutionella biblioteksmiljön. Den här identiteten intresserade en mindre del av (folk)bibliotekariekåren, och dess framväxt kan ses som ”ett uppror mot etablerade kultur- och kunskapsnormer” (ibid.). Revolten var alltså till viss del riktad mot kulturförmedlaridentiteten, och Schreiber (2006) antyder att skillnaderna mellan de här två gruppernas självförståelse ökade som ett resultat av detta.

Sedan mitten av åttiotalet har den offentliga sektorn (återigen) förändrats radikalt i och med påverkansfaktorer som centralisering, informationsteknologiska rationaliseringar och marknadsekonomiska hänsynstaganden (Schreiber, 2006). Ørom (1993) menar att biblioteken på grund av den här ekonomisk-teknologiska transformationen upphörde att ha ensamrätt på alla sina funktioner, och bibliotekarierna kunde därför inte upprätthålla de två klassiska yrkesidentiteterna (kulturförmedlaren och ämnesreferenten). I ljuset härav föddes så en ny variant kallad informationsorganisatören, vars identitet kunde kopplas till den näringslivsservice som bedrevs på flertalet folkbibliotek vid den här tiden. Tjänsten menades kunna ”täcka specifika företagsanknytna [sic] informationsbehov” (Ørom, 1993, s. 229), och informationsorganisatören gjorde sig därför betjänt av att kunna organisera, analysera och förmedla verksamhets- och institutionsspecifik information.

Om den ovannämnda identiteten är sprungen ur informationsteknologins möjligheter, kan Øroms (1993) sista idealtyp sägas vara helt förbunden med dem. Informationsförmedlaren värden är nämligen teknologiskt grundade, vilket innebär att de skiljer sig radikalt från de så kallat traditionella – innehållsorienterade – bibliotekarievärdena, som bland annat bestod i behärskandet av kunskap, kultur och kommunikation. För informationsförmedlaren blev det istället centralt att kunna hantera elektroniska informationsförmedlingssystem och – med teknologins hjälp – tillgängliggöra information (ibid.). De här uppgifterna uppstod – likt informationsorganisatörens – i den privata sektorn, vilken biblioteken sedan de tidigare nämnda ekonomiska och teknologiska förändringarna hamnat i ett konkurrensförhållande gentemot (Schreiber, 2006). Ørom (1993) menade att samma förhållande ingåtts med det han kallade ”videofären”, som då utgjordes av ”de elektroniska bildmedierna” (s. 229). Den här nya spelarens intåg på upplevelsemarknaden resulterade i en strävan att vilja ”göra biblioteksbesöket till en upplevelse” (Ørom, 1993, s. 230). Schreiber (2006) utgick från Øroms (1993) beskrivning och kallade den här nyuppkomna idealtypen för upplevelseförmedlaridentiteten.

3 Litteraturgenomgång

Här avhandlas först den mer övergripande professionsforskningen inom biblioteksområdet, som ska användas i diskussionsdelen för att kunna tolka och förstå de större tendenser som uppenbarar sig i resultat- och analysdelarna av studien. Det senare avsnittet berör istället den snävare och mer utforskade (svenska) identitetsdelen av professionsforskningsfältet, som ska vara behjälplig vid tolkningen av annonserna i analysdelen. Skillnaden mellan forskningsområdena (profession och identitet) är att det förra har som målsättning att försöka förklara det Brante (2009) kallar samhällsdynamik på organisationsnivå, medan det senare istället vill ge svar på vad som utmärker

bibliotekarierollen och hur bibliotekarierna ser på sig själva och sin egen yrkesutövning.

3.1 Professionsforskning

Senare tids kanske mest inflytelserika professionsforskare är förmodligen Andrew Abbott, som 1988 skrev den epokgörande boken *The System of Professions*, i vilken han undersöker tanken om professionalisering för att därefter teoretisera kring professioner och hur de relaterar till varandra inom ramen för ett socialt system. Abbott (1988) menar att alla professioner försöker hävda "jurisdiktion" eller ensamrätt på sitt specifika område, och därför står i ett konkurrensförhållande till andra närliggande yrkesgrupper. De här konfliktytorna kan också blottas inom en profession, då ingen sådan består av "archetypical units of archetypical individuals", utan istället är "organized groups of individuals who do different things in different workplaces for different clients" (Abbott, 1988, s. 117). Bibliotekarier differentieras enligt ovanstående förhållningssätt beroende på vilka målgrupper de tvingas ta hänsyn till - detta då behoven hos exempelvis skolbarn, allmänhet och akademiker ser väldigt olika ut (ibid.). Abbott (1988) antyder att sådana uppdelningar riskerar att leda till specialisering och i förlängningen splittring mellan olika delar av en profession.

Hans teori har använts som ramverk i en systematisk litteraturöversikt där författarna undersökt hur forskningsbiblioteksdelen av professionen utvecklats, med hänsyn till de specialiserade yrkestitlar som växt fram i USA och England under senare år. Studien visar att sektorn i de här länderna lyckats freda det som Abbott kallar "kärnan" i professionen från utomstående inkräktningsförsök, delvis genom att skifta fokus mot bland annat undervisning och Open Access (Cox & Corral, 2013). Framgångsreceptets giltighet bekräftas delvis av Åström och Hansson (2013) i en studie där de granskat hur implementering av bibliometriska funktioner påverkar svenska forskningsbibliotek. Undersökningen visar nämligen att den nya riktningen tagits ut just på grund av att biblioteken ifråga vill bredda sina kompetenser och närma sig det vetenskapliga kommunikationsområdet. Vetenskapliga bibliotek har annars varit relativt osynliga i den svenska biblioteksdiskursen. Åtminstone om man utgår från det material som Seldén och Sjölin (2003) samlat in till en artikel titulerad *Kunskap, kompetens och utbildning - ett bibliotekariedilemma under 100 år*. I den har de med diskursiv ansats och historiskt inriktad uppföljning försökt ta reda på "vad som konstituerar kunskap och kompetens på biblioteks- och informationsvetenskapens fält" (Selden & Sjölin, 2003, s. 20).

Texterna som författarna undersökt visar att synen på vilka kunskaper och egenskaper bibliotekarier bör besitta har svängt fram och tillbaka under den granskade tidsperioden. Tydligast framgår pendelrörelsen om man ser till folk- och forskningsbibliotekarierna, som vid vissa tillfällen setts som

likartade, och vid andra helt motsatta. På 1950-talet kunde man exempelvis ”tänka sig gemensamma lösningar på utbildningsfrågan”, medan det under 70- och 80-talen sågs som mindre eftersträvansvärt, då ”skillnaderna i olika bibliotekariegrupperns kunskap” istället betonades (Seldén & Sjölin, 2003, s. 45). De två texterna som utgjort grunden i undersökningens första del representerar även de varsin sida i den här konflikten. Seldén och Sjölin (2003) påpekar att det förvisso finns stora överensstämmelser mellan diskurserna avseende vilka områden (kultur, samhälle, litteratur och språk) man anser att bibliotekarierna bör ha förvärvat kunskaper inom. Skiljaktigheterna ”uppstår först i frågan om huruvida kunskaperna skall erhållas genom en vetenskaplig utbildning” (Seldén & Sjölin, 2003, s. 35). I en av texterna ställs tecknet (ordet) akademisk exempelvis i positiv relation till forskningsbibliotek men inte folkbibliotek. Folk- och skolbibliotekarier ses å andra sidan som samhöriga och båda bör enligt denna diskurs ”äga kunskaper om den lokala allmänskulturen” (Seldén & Sjölin, 2003, s. 27-28).

Idag formuleras kompetenskraven i och med informationsteknologins snabba framväxt inte på samma sätt som de gjorde förr. Enligt en finsk studie där hundra bibliotekarier och informationsspecialister tillfrågats hur de ser på den nya IT-baserade bibliotekarierollen (Librarian 2.0) och vilka kompetenser de anser att en sådan bör inneha, framkom det nämligen att egenskaper som internetkompetent, interaktiv och användarorienterad var eftersträvansvärda (Huvila, Holmberg, Kronqvist-Berg, Nivakoski och Widén, 2013). För att återvända till Abbott (1998) så uttryckte han redan i en uppföljningsartikel publicerad tio år efter *The System of professions* (1988) farhågor om hur den teknologiska utvecklingen skulle komma att påverka professionen. Han menade att behovet av något slags informationsförmedlare förmodligen alltid skulle kvarstå, men att risken för en splittring mellan det han kallar professionens elit och en större perifer grupp blev allt större:

However, one result of heavy commodification in librarianship is quite likely an increased distance between a core professional elite that is concerned with maintaining and upgrading the increasingly centralized knowledge and physical resources of the profession - algorithms, databases, indexing systems, repositories - and a larger but peripheral group that provides actual client access to those resources. This kind of vertical differentiation - already prevalent in a profession split into school, public, academic, and special librarians - will probably increase. (Abbott, 1998, s. 440)

Till den så kallade eliten hör alltså de som har arbetsuppgifter relaterade till den mer fysisk-tekniska sidan av yrket, medan den perifera gruppen istället består av bibliotekarierna som ger användarna tillgång till (förmedlar) bibliotekets resurser.

3.2 Identitetsrelaterade studier

I rapporten *Biblioteken, bibliotekarien och professionen: en rapport från fyra nordiska länder försökte Peter Almerud (2000) utröna hur bibliotekarier ”på olika slags bibliotek, i olika åldrar och med olika bakgrund runt om i de nordiska länderna”* (s. 5) såg på sig själva och sina egna yrkesroller.

Undersökningen genomfördes med hjälp av en så kallad minnesinsamling, där bibliotekarierna nedtecknade sina egna erfarenheter och tankegångar. Totalt samlades 550 berättelser in som gav en samlad bild av en ”välutbildad och utåtriktad” yrkeskår bestående av individer som intresserar sig för ”människor, böcker och samhällsfrågor” (ibid.). De ansåg vidare att arbetsuppgifter som ”visningar, bokprat och låntagarvägledning” tillhör yrkets mest stimulerande (Almerud, 2000, s. 10). Bibliotekarierollens utveckling ”i riktning mot att bli rådgivare och lärare” betecknas även den som positiv i ljuset av att ”informationsteknologin har gjort att låntagarna själva sköter mer av informationssökningen” (ibid.).

Jesper Ducander (1999) har istället (i en magisteruppsats) analyserat bibliotekarierollen och bibliotekariens yrkesidentitet utifrån de biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningarna i Sverige. Han har genom användning av flera olika metoder kommit fram till slutsatsen att den utmärkande bibliotekarierollen är den pedagogiska – framförallt på forsknings- och skolbibliotek, men också på folkbibliotek. De utbildningsansvariga (som intervjuats) framhåller att yrkets förmedlingsaspekt är av yttersta vikt, vilket Ducander kopplar till Øroms kulturförmedlar- och informationsförmedlaridentiteter. Han konstaterar med anledning av den senare att ”[i]nformationsteknologin har inneburit att bibliotekens arbete i allt högre utsträckning innebär någon form av informationsservice, vilket innebär att informationsorganisatörsidentiteten kommer att återfinnas i framtidens bibliotek” (Ducander, 1999, s. 110).

I en annan magisteruppsats har författarna genomfört en diskursanalys av platsannonser utifrån vilka de kunnat urskilja ”två olika sätt att tala om bibliotekarien och bibliotekaryrket” (Arvidsson & Ehn, 2005, s. 76). Folkbibliotekarierna menas nämligen utföra arbetsuppgifter som kan relateras till ansvar och utveckling, samt ha ett intresse för barn och ungdomar - medan forskningsbibliotekarierna istället förväntas ta hand om administrativa uppgifter och vara duktiga på språk. Skillnaderna till trots så framträder även en kärna bestående av gemensamma kompetens- och personlighetskrav, såsom att bibliotekarien ska vara en fackutbildad, IT-kompetent och social person med tidigare erfarenhet av yrket (Arvidsson & Ehn, 2005).

4 Teori

Syftet med studien är ju att undersöka vilka yrkesidentiteter som efterfrågas på den svenska biblioteksmarknaden. Sådana skulle kunna konstrueras förutsättningslöst utifrån den information som återfinns i de analyserade

annonserna. Ett annat alternativ är att utgå från en teori där ramarna för vissa arketyppiska identiteter redan definierats. Ramverket som här tillämpats är användbart då det speglar flera olika yrkesidentiteter med någorlunda avgränsade särdrag som svarar mot olika arbets- och kvalifikationsområden.

4.1 Teoretiskt ramverk

Anders Ørom skrev 1993 en artikel betitlad *Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde og arbejdsorganisering* – där han redogjorde för bibliotekaryrkets olika roller med utgångspunkt i sex egenkonstruerade idealtyper: kulturförmedlaridentiteten, ämnesreferentidentiteten, dokumentalistidentiteten, socialarbetaridentiteten, informationsorganisatörsidentiteten och informationsförmedlaridentiteten. Utifrån dessa gjorde Ørom (1993) sedermera en analys av intervjuer som genomförts med 21 nordjylländska folkbibliotekarier. Analysen visade att 18 av dem bottnade i kulturförmedlaridentiteten; 2 i socialarbetaridentiteten och den återstående i bådadera (s. 230). Trine Schreiber (2006) formulerade så småningom en sjunde och kompletterande idealtyp utifrån Øroms ursprungliga text, kallad upplevelseförmedlaridentiteten.

Ørom och Schreiber är alltså danska forskare, och idealtyperna har således tagits fram med hänsyn till danska förhållanden. Magnus Torstensson (1993) påvisar emellertid i en artikel där han undersökt om det finns en sammanhållen nordisk folkbiblioteksmodell, att likheterna mellan länderna – däribland Sverige och Danmark – kan sägas vara större än skillnaderna. För att återknyta till Schreiber och hennes sammankoppling mellan professionens utveckling och den offentliga sektorns framväxt, så menar Torstensson (1993) i samma anda att folkbibliotekens genombrott i de nordiska länderna på 1950- och 1960-talen till stor del berodde på välfärdsstatens framgångar.

Identiteterna har till yttermera visso använts i flertalet kandidat- och magisteruppsatser som författats inom ramen för den biblioteks- och informationsvetenskapliga disciplinen (Ducander, 1999; Kåring Wagman, 2008). Gunnel Forsberg och Tove Johansson (2014) har exempelvis använt dem för att undersöka hur bibliotekariens yrkesroll förändrats under de tre senaste decennierna. Sofie Petersson (2016) använde istället idealtyperna som teoretisk utgångspunkt i en kvalitativ innehållsanalys av tre folkbiblioteks facebook-flöden. Nedan presenteras identiteterna närmare (se även: 2.2), med efterföljande förklaringar till hur de skulle kunna ges uttryck för i de insamlade platsannonserna. De ska därefter användas som analysram vid granskningen av materialet.

4.2 Bibliotekarieidentiteter

4.2.1 Kulturförmedlaridentiteten

Detta är enligt Ørom (1993) en klassisk yrkesidentitet som många bibliotekarier präglades in i på 1960-talet då boken var ett ”centralt medium för bildning, medvetandeformande och kunskapsinhämtande” (s. 228). De värden som anses utgöra identitetens kärna kan därför i huvudsak relateras till förmågan att förmedla litteratur och andra kulturella uttrycksformer. Den här identiteten skulle kunna visa sig i form av ord som kan relateras till kulturförmedling, vägledning eller kommunikation.

4.2.2 Ämnesreferentidentiteten

Den här varianten var också vanligt förekommande på 1960-talet men är till skillnad från den förra inte lika tätt sammanlänkad med förmedling av kultur. För ämnesreferenten är det istället ”centralt att följa med inom ett fackområde, några klassifikationsgrupper eller en vetenskap” (Ørom, 1993, s. 228). Båda de hittills presenterade identiteterna ser emellertid ”den intellektuella och kommunikativa sidan av arbetet” som absolut viktigast (ibid.). Den här identiteten skulle kunna visa sig i form av ord som kan relateras till undervisning, vetenskap eller särskilda ämneskunskaper.

4.2.3 Dokumentalistidentiteten

Dokumentalisten betraktar å andra sidan biblioteksarbetet som ett hantverk snarare än ett intellektuellt åtagande. Denne är knuten till vad Ørom (1993) kallar bibliotekarierykets kärna, vilken enligt honom består av klassifikation, katalogisering och referensarbete. Identiteten uppstod likt de ovanstående på 1960-talet, efter rationaliseringar som bland annat resulterade i ”organisatorisk sammanslagning av besläktade arbetsuppgifter” (Ørom, 1993, s. 229). Den här identiteten skulle kunna visa sig i form av ord som kan relateras till klassifikation, katalogisering och referensarbete.

4.2.4 Socialarbetaridentiteten

På 1970-talet föddes istället ett intresse för användargruppernas – framförallt kvinnor, barn och arbetarklasstillhöriga – olikheter. En mindre del av bibliotekariekåren rörde sig från de tidigare nämnda idealen ”mot att identifiera och uppfylla socialt och kulturellt betingade behov” för att sedermera forma en identitet inom vilken det uppsökande arbetet ansågs vara av yttersta vikt (Ørom, 1993, s.229). Utgångspunkten för socialarbetaren är alltså inte nödvändigtvis medierna (böckerna), utan snarare den enskilda användargruppens behovsuppfyllelse. Den här identiteten skulle kunna visa sig i form av ord som kan relateras till sociala behov, särskilda användargrupper eller olika uppsökande arbetsuppgifter.

4.2.5 Informationsorganisatörsidentiteten

Informationsorganisatören är en nyare bekantskap vars värde består i att kunna organisera och analysera information, samt designa informationssystem. Ørom (1993) kopplar identiteten till informationssamhället och menar att biblioteken inte längre har ”något väldefinierat monopol på alla sina funktioner” (s. 229). Den här identiteten skulle kunna visa sig i form av ord som kan relateras till informationsorganisering, -analys eller -system.

4.2.6 Informationsförmedlaridentiteten

Det här är den sista av Øroms sex bibliotekarieidentiteter - det är också den som tydligast tagit intryck av teknologins framfart, då ”[v]ärdena har förskjutits från innehållsorientering till teknologisk orientering” (s. 229). För denne är det viktigt att ”kunna behärska hårdvara och mjukvara” eftersom bådadera är under ständig utveckling (ibid.). Den här identiteten skulle kunna visa sig i form av ord som kan relateras till teknologi, internet och informationsförmedling.

4.2.7 Upplevelseförmedlaridentiteten

Trine Schreiber (2006) beskriver i antologin *Bibliotekarerna* en sjunde och kompletterande identitet vars fokus är att förmedla upplevelser. Hon menar att biblioteket numer konkurrerar med andra medietjänster om besökarnas uppmärksamhet vilket innebär att de tidigare innehållsmässiga normerna fått stryka på foten (ibid.). Den här identiteten skulle kunna visa sig i form av ord som kan relateras till upplevelseförmedling, biblioteket som mötesplats eller i samband med omnämningar av andra medier än boken.

5 Metod

5.1 Urval

Platsannonserna som utgör grunden för undersökningen samlades in från Arbetsförmedlingens webbaserade annonsportal platsbanken under det här årets (2017) tre första månader (januari, februari och mars). Arbetsförmedlingen ”ansvarar för den offentliga arbetsförmedlingen och dess arbetsmarknadspolitiska verksamhet” (SFS 2007:1030, 1 §). De är också – enligt egen utsago - ”Sveriges största förmedlare av arbeten” (www.arbetsformedlingen.se), vilket innebär att platsbanken borde utgöra det bästa alternativet i jakten på aktuella utlysningar. Där användes sökordet ”bibliotekarie” för att nå fram till de annonser som riktade sig till den utvalda yrkesgruppen. Närliggande yrkestitlar som ”biblioteksassistent”, ”bibliotekschef”, ”länsbibliotekarie” och ”överbibliotekarie” inkluderades därmed inte, då deras kvalifikationskravs- och arbetsuppgiftsprofiler antas hamna utanför den här undersökningens specifika riktlinjer. Utannonseringar som härstammat från special-, sjukhus- och regionbibliotek har uteslutits på grund av att de visat sig vara för få till antalet. Fokus är därmed tänkt att ligga

på platsannonser riktade till bibliotekarier som skulle kunna tänka sig att arbeta vid antingen folk-, skol- eller forskningsbibliotek. Under insamlingsprocessen bedömdes varje enskild annons med hänsyn till de ovan uppställda kriterierna.

När en för undersökningen aktuell utlysning så återfunnits kopierades den i sin helhet för att därefter klistras in i ett dokument benämnt ”Platsannonser”. Detta då det i nuläget inte finns någon möjlighet att exportera annonser från Arbetsförmedlingens databas. Efter tre månader (januari – mars) hade totalt 138 platsannonser på detta sätt förts över till dokumentet och datainsamlingen avslutades. Tidsperioden valdes ut med anledning av dess förmodade förmåga att generera tillräckligt många platsannonser för att kunna säga något om det undersökta områdets aktuella tillstånd. Urvalet kan därför sägas vara målinriktat eller målstyrt, då empirin hämtats in på ett strategiskt och relevant sätt i förhållande till de forskningsfrågor som formulerats. Detta är en variant av så kallat icke-sannolikhetsurval, vilket innebär att man – trots målstyrningen - inte kan generalisera till en population (Bryman, 2011, s. 392).

Efter att materialet granskats en första gång uppstod ett dilemma – flertalet utlysningar emanerade nämligen från integrerade folk- och skolbibliotek. Annonserna var så många till antalet (15) att de fick bilda en egen kategori. Fem platsannonser föll istället bort då de inte innehöll tillräckligt med relevant information för att kunna knytas till någon av bibliotekarieidentiteterna; ett par stycken av dem tycktes vara felpublicerade, och de återstående beskrev endast arbetsplatsen och den aktuella kommunen. Återstod gjorde alltså 133 stycken, varav 77 räknades till folkbibliotek, 21 forskningsbibliotek, 20 skolbibliotek och 15 integrerade folk- och skolbibliotek. Skillnaderna i storlek mellan folkbiblioteksgruppen och de tre övriga är som synes betydande, något som skulle kunna anses vara problematiskt då undersökningens ansatser är komparativa. Syftet är emellertid inte att utifrån dess redovisade resultat dra några långtgående eller generaliserbara slutsatser, utan framförallt att presentera de tendenser som eventuellt återfinns.

5.2 Kvalitativ innehållsanalys

Kvalitativ innehållsanalys är en metod som används för att på ett systematiskt sätt beskriva och analysera alla typer av bildlig, symbolisk, talad och skriven data. Metoden skiljer sig från sin kvantitativa motsvarighet i det att den lämpar sig bättre för studier som är kontextberoende och kräver ett större mått av tolkning (Krippendorff, 2013; Schreier, 2012). Hsieh och Shannon (2005) menar att det finns tre olika sätt att genomföra en kvalitativ innehållsanalys på: konventionellt, riktat eller summativt. Den här analysen kan sägas vara en riktad sådan, vilket innebär att den utgår från en på förhand bestämd teori som skulle gynnas av ytterligare prövning. Ansatsen medför att det blir lättare att

konstruera ett kodschema, då teorin är behjälplig vid urvalet av variabler eller kodningsenheter (ibid.).

Øroms och Schreibers identiteter utgör i det här fallet de på förhand bestämda huvudkategorierna, som därefter ska operationaliseras med hjälp av särskilda kodningsregler. Mayring (2000) kallar det här tillvägagångssättet för deduktiv kategoritillämpning (deductive category application), vilket innebär att man uttrycker definitioner, exempel och kodningsregler för varje enskild kategori. Dessa ska sedan formuleras med teorin och materialet i åtanke – de kommer också att behöva kontrolleras och revideras återkommande under hela analysprocessen. De ovan beskrivna riktlinjerna har inte följts slaviskt utan snarare setts som just det: riktlinjer. Nedan presenteras förfarandet i sin helhet.

När urvalet avslutats formulerades representativa eller definierande ord (se: Tabell 1) utifrån Øroms (1993) och Schreibers (2006) beskrivningar av de olika identiteterna. Annonserna närlästes sedan med särskild hänsyn till ord och begrepp (betydelsebärande uttryck) som eventuellt skulle kunna relateras till de olika definitionerna. Dessa markerades därefter med olika färger beroende på vilken identitet de menades tillhöra. Vanligt förekommande ord och begrepp som ansågs vara representativa valdes därefter ut och fick beteckningen ”nyckelord”. Socialarbetaridentiteten tilldelades exempelvis i första skedet nyckelorden ”bokbuss”, ”boken kommer”, ”äldre”, ”barn”, ”unga”, ”ungdomar”, ”funktionsvariation” och ”integration”. De nyckelord som kunde sägas vara synonyma med varandra fick bilda ett gemensamt, mer övergripande sådant. ”Barn”, ”unga” och ”ungdomar” fick i enlighet med det här sättet att resonera bilda nyckelordskategorin ”barn och ungdomar”.

Kategori	Definierande ord	Nyckelord	Kodningsregler
Kulturförmedlare	Kulturförmedling, vägledning, kommunikation	läsfrämjande, litteraturkännedom, informationsdisk	Koda endast den mest framträdande identiteten
Ämnesreferent	Ämnesområde, vetenskap, undervisning	Ämnesspecialist, vetenskap, undervisning	Koda endast den mest framträdande identiteten
Dokumentalist	Klassifikation, katalogisering, referensarbete	Dewey, metadata, informationsdisk	Koda endast den mest framträdande identiteten
Socialarbetare	Uppsökande, användargrupper, sociala behov	Bokbuss, barn och ungdomar, integration	Koda endast den mest framträdande identiteten
Informationsorganisatör	Informationsorganisering, informationsanalys, informationssystem	Databaser, bibliometri, bibliotekssystem	Koda endast den mest framträdande identiteten
Informationsförmedlare	Teknologi, internet, informationsförmedling	IT, IKT, e-resurser	Koda endast den mest framträdande identiteten
Upplevelseförmedlare	Upplevelseförmedling, mötesplats, andra medier	Programverksamhet, workshops, TV/dator-spel	Koda endast den mest framträdande identiteten

Tabell 1. Kodschema

Orden användes därefter mer som tolkningsnycklar än variabler som antingen återfanns eller inte. Detta eftersom kontexten – i enlighet med den kvalitativa innehållsanalysens kriterier - var en avgörande bedömningsfaktor i varje enskilt fall (Krippendorff, 2013; Schreier, 2012). Det är ett faktum som kan noteras i den anonymiserade och beskurna exempelannonsen som klistrats in nedan. I den har viktiga begrepp rödmarkerats - dels för att illustrera vilka betydelsebärande ord som kunnat förekomma, men också för att framvisa kontextens betydelse i sammanhanget. Man kan se att det går att återfinna flera betydelsebärande uttryck som kan knytas till socialarbetaridentiteten, nämligen: ”äldre”, ”boken kommer”, ”tillgängliga medier”, ”läsfunktionsnedsättningar”, ”medier på andra språk än svenska”, ”interkulturell miljö”, ”utåtriktat arbete” och ”medborgarens fokus”.

ARBETSUPPGIFTER

Nu söker vi en bibliotekarie med inriktning på verksamhet för äldre, Boken kommer och tillgängliga medier till bibliotek. Ditt uppdrag är att utveckla och vässa hela Bibliotek verksamhet för äldre och personer med läsfunktionsnedsättningar, samt Boken kommer. Du kommer att bygga upp ett nätverk med förmedlare och kulturombud där du kontinuerligt informerar om nyheter och bibliotekets resurser i allmänhet. I ditt uppdrag ligger även ansvaret för att öka dina kollegors kompetens på området. Du arbetar också med medieurval av viss facklitteratur samt depositioner av medier på andra språk än svenska.

Du ingår i biblioteksenhet med totalt 7 medarbetare. Du medverkar i bibliotekets dagliga arbete och tjänstgör kvällar och helger enligt schema.

KVALIFIKATIONER

Vi vill att du har akademisk utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap eller motsvarande. Du har ett stort intresse och engagemang för biblioteksarbete i en interkulturell miljö och gärna erfarenhet av aktivt nätverksarbete och utåtriktat arbete. Ditt intresse för biblioteksutveckling och tillgängliga medier är stort. Du har medborgarens fokus och låter det vara vägledande i ditt arbete. Du är öppen, orädd och energisk och beredd att söka och prova nya arbetsformer. Du tar ansvar och kan arbeta både självständigt och i samspel med andra, och bidrar till att skapa en god arbetsmiljö.

Figur 1. Exempelannons

De aspekter som togs hänsyn till var alltså framförallt arbetsuppgifter, kvalifikationer och personliga egenskaper, då arbetsgivaren där uttrycker de förväntningar hen har på den sökande bibliotekarien. I oklara fall var det dessutom nödvändigt att konsultera annonsen i sin helhet. Något som framträdde redan i det här stadiet av analysprocessen var nämligen att vissa av annonserna tenderade att bära drag av flera olika identiteter. Syftet var dock att ge varje annons en övergripande identitetsbeteckning, varför de mindre framträdande varianterna ignorerades. Den ovanstående annonsen hade exempelvis tilldelats en socialarbetaridentitet, eftersom de huvudsakliga arbetsuppgifterna och kvalifikationsförväntningarna kan relateras till den. Uppdraget är ju att vässa bibliotekets ”verksamhet för äldre och personer med läsfunktionsnedsättningar”, och det förutsätts framförallt att den sökande har ”intresse och engagemang för biblioteksarbete i en interkulturell miljö”. När

alla annonser tilldelats varsin identitet kategoriserades de även utifrån vilken av de fyra olika bibliotekstyperna som utlyst annonsen.

5.3 Dubbelkodning

Efter att kodningsproceduren avslutats var det så dags att nedteckna resultaten. De sparades tillsammans med de kodade annonserna i en särskild mapp kallad ”Kodning 1”. Två veckor senare öppnades det ursprungliga dokumentet kallat ”Platsannonser” (se: **5.1**), och annonserna kodades därefter ännu en gång. Processen fullföljdes på precis samma sätt som första gången, med skillnaden att kodningsordningen denna gång var omvänd: den sista annonsen i dokumentet kodades alltså först. Den här operationen kallas dubbelkodning, och genomförs för att ”kontrollera intrasubjektiviteten, dvs. överensstämmelsen mellan ens egna kodningar av samma material vid olika tillfällen” (Boréus & Bergström, 2012, s. 56).

Efter den andra kodningen så jämfördes de båda resultaten med varandra, vilket gav en överensstämmelse på 91% procent – 121 av 133 annonser kodades alltså likadant båda gångerna. Kodningarna av de tolv avvikande annonserna togs därefter upp för granskning och jämfördes mellan de olika dokumenten. Det visade sig att fem (5) stycken som vid första kodningen getts beteckningen ”kulturförmedlare” nu istället blivit ”socialarbetare”; fyra (4) stycken fick göra resan från ”socialarbetare” till ”kulturförmedlare”; två (2) stycken ”kulturförmedlare” blev ”upplevelseförmedlare”, och en (1) ”informationsorganisatör” omvandlades slutligen till ”informationsförmedlare”.

Man kan alltså notera att det fanns en inte obetydlig förväxlingsrisk mellan kulturförmedlar- och socialarbetaridentiteterna. Skillnaderna mellan de båda kodningarna ansågs emellertid inte vara så stor att resultaten behövde viktas mot varandra. Den första kodningen är alltså den som redovisas i resultatdelen – relationerna mellan de olika identiteterna diskuteras istället i ett senare avsnitt (se: **8.2**).

5.4 Reliabilitet

Dubbelkodningen till trots så kan man fortfarande argumentera för att studien brister i reliabilitet, då båda kodningarna gjordes av en och samma bedömare. För att öka kodningsinstrumentets otvetydighet ytterligare hade det varit tillrådligt att låta någon annan genomföra den andra kodningen. Syftet är nämligen ”att det ska vara i princip möjligt för någon annan forskare att komma fram till samma resultat” (Boréus & Bergström, 2012, s. 57). När endast en kodare varit inblandad i en såhär pass tolknings- och kontextberoende analys blir det däremot svårt att leva upp till föreställningen om ”allmän vetenskaplig intersubjektivitet” som Boréus och Bergström (2012, s. 57) kallar det. Bryman (2012) skriver å andra sidan att frågan om reliabilitet framförallt är aktuell vid kvantitativa undersökningar, eftersom det i sådana är

viktigare att bedöma ”huruvida ett mått är stabilt eller ej” (s. 49). Den här studien bygger emellertid till viss del på kvantifiering av framkomna resultat, varför det kan anses vara motiverat att ta hänsyn till begrepp som reliabilitet och intersubjektivitet.

5.5 Validitet

Om reliabiliteten tar hänsyn till mätningens precision, handlar validitet istället om den valda mätmetodens träffsäkerhet – mäter den rätt saker? Frågan kan omformuleras för att även gälla kvalitativa undersökningar och då lyda: besvarar undersökningen verkligen de frågor den utsatt sig att besvara? Överfört till den här undersökningens kontext blir frågeställningen: uttrycks identiteter – som ju handlar om självförståelse – i platsannonser? I sådana förmedlas (som tidigare nämnts) vilka arbetsuppgifter den sökande menas utföra; vilka kvalifikationskrav som ställs på personen i fråga, samt vilka andra personliga egenskaper som anses vara eftersträvansvärda. Genom att ta hänsyn till dessa tre kategorier borde man kunna teckna en samlad bild som visar vilken bakomliggande yrkesidentitet som föredras av arbetsgivaren – en bild som kan sägas vara jämförbar med den som framkommit om man istället frågat arbetsgivarna. Bilden är dessutom mer nyans- och dimensionsrik än den generella bild som kan förväntas uppenbara sig vid en intervjusituation eller i samband med en enkätundersökning, då den kan knytas till flera olika specifika tjänster.

5.6 Etik

Platsannonser som publiceras på Arbetsförmedlingens annonsportal platsbanken är tillgängliga för alla att ta del av – de innehåller heller inga uppgifter som skulle kunna vara skadliga för arbetsgivaren i andra sammanhang. Arbetsförmedlingen är dessutom en statlig myndighet som omfattas av offentlighetsprincipen, vilket innebär att platsannonser är allmänna handlingar som går att begära ut (SFS 2009:400). Annonserna som figurerar i den här undersökningen har trots detta anonymiserats så långt det är möjligt. I analysdelen har de vid förekommande citat getts olika nummer (1-133) med hänvisning till den ordningsföljd de samlats in i. Eftersom länkarna till annonserna inte längre fungerar har det heller inte ansetts nödvändigt att lista dem i referenslistan. Istället återfinns de under ”Platsannonser 1-133. Hämtade januari, februari och mars, 2017, från <https://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetssookande/Lediga-jobb.html>”.

6 Resultat

Nedan presenteras resultatet av undersökningen i tabellform efter bibliotekstyp. Frekvensen anger hur många (antalet) annonser som kan knytas till en viss identitet, medan den relativa frekvensen uttrycker hur stor andel samma tal utgör i procent.

6.1 Folkbibliotek

Identiteter	Frekvens	Relativ frekvens
Socialarbetare	39	50,6%
Kulturförmedlare	26	33,8%
Informationsförmedlare	6	7,8%
Upplevelseförmedlare	4	5,2%
Informationsorganisatör	1	1,3%
Ämnesreferens	1	1,3%
Dokumentalist	0	0%
Summa	77	100%

Tabell 2. Identitetsfrekvens i annonser utlysta av folkbibliotek

Folkbiblioteken har under den analyserade tidsperioden publicerat 77 platsannonser. Som synes är socialarbetaren den vanligast förekommande identiteten. Därefter följer i storleksordning kulturförmedlaren, informationsförmedlaren, upplevelseförmedlaren, informationsorganisatören och ämnesreferenten. Dokumentalistidentiteten förekommer inte alls.

6.2 Skolbibliotek

Identiteter	Frekvens	Relativ frekvens
Socialarbetare	9	45%
Kulturförmedlare	8	40%
Informationsförmedlare	2	10%
Informationsorganisatör	1	5%
Ämnesreferens	0	0%
Dokumentalist	0	0%
Upplevelseförmedlare	0	0%
Summa	20	100%

Tabell 3. Identitetsfrekvens i annonser utlysta av skolbibliotek

Skolbiblioteken har under den analyserade tidsperioden publicerat 20 platsannonser. Som synes är socialarbetaren den vanligast förekommande identiteten. Därefter följer i storleksordning kulturförmedlaren, informationsförmedlaren och informationsorganisatören. Ämnesreferens-, dokumentalist- och upplevelseförmedlaridentiteterna förekommer inte alls.

6.3 Forskningsbibliotek

Identiteter	Frekvens	Relativ frekvens
--------------------	-----------------	-------------------------

Ämnesreferens	9	42,9%
Informationsorganisatör	6	28,6%
Dokumentalist	4	19%
Informationsförmedlare	2	9,5%
Kulturförmedlare	0	0%
Socialarbetare	0	0%
Upplevelseförmedlare	0	0%
Summa	21	100%

Tabell 4. Identitetsfrekvens i annonser utlysta av forskningsbibliotek

Forskningsbiblioteken har under den analyserade tidsperioden publicerat 21 annonser. Som synes är ämnesreferenten den vanligast förekommande identiteten. Därefter följer i storleksordning informationsorganisatören, dokumentalisten och informationsförmedlaren. Kulturförmedlar-, socialarbetar- och upplevelseförmedlaridentiteterna förekommer inte alls.

6.4 Integrerade folk- och skolbibliotek

Identiteter	Frekvens	Relativ frekvens
Socialarbetare	8	53,3%
Kulturförmedlare	7	46,7%
Ämnesreferens	0	0%
Dokumentalist	0	0%
Informationsorganisatör	0	0%
Informationsförmedlare	0	0%
Upplevelseförmedlare	0	0%
Summa	15	100%

Tabell 5. Identitetsfrekvens i annonser utlysta av integrerade folk- och skolbibliotek

De integrerade folk- och skolbiblioteken har under den analyserade tidsperioden publicerat 15 platsannonser. Som synes är socialarbetaren den vanligast förekommande identiteten – den är tätt följd av kulturförmedlaren som återfunnits i en annons mindre. Ämnesreferens-, dokumentalist-, informationsorganisatör-, informationsförmedlar- och upplevelseförmedlaridentiteterna förekommer inte alls.

6.5 Sammanslagning av bibliotekstyperna

Identiteter	Frekvens	Relativ frekvens
Socialarbetare	56	40,6%
Kulturförmedlare	41	29,7%
Ämnesreferens	10	7,2%
Informationsförmedlare	10	7,2%

Informationsorganisatör	8	5,9%
Dokumentalist	4	2,9%
Upplivelsesförmedlare	4	2,9%
Bortfall	5	3,6%
Summa	138	100%

Tabell 6. Identitetsfrekvens i alla annonser

Det sammanlagda antalet analyserade annonser uppgår till 138 stycken, varav 5 alltså registrerats som bortfall då de inte innehöll tillräckligt mycket relevant information för att någon entydig identitet skulle kunna knytas till dem. Samtliga av Øroms och Schreibers identiteter gav sig annars till känna i åtminstone fyra annonser vardera. Den vanligast förekommande identiteten hos samtliga annonser är socialarbetaren. Därefter följer i storleksordning kulturförmedlar-, ämnesreferens-, informationsförmedlar-, informationsorganisatör-, dokumentalist- och upplivelsesförmedlaridentiteterna.

7 Analys

Här presenteras analysen av de granskade platsannonserna utifrån identitetstillhörighet.

7.1 Socialarbetaridentiteten

Bibliotekstyp	Frekvens	Relativ frekvens
Folk- och skolbibliotek	8 (av 15)	53,3% (av 100%)
Folkbibliotek	39 (av 77)	50,6% (av 100%)
Skolbibliotek	9 (av 20)	45% (av 100%)
Forskningsbibliotek	0 (av 21)	0% (av 100%)

Tabell 7. Socialarbetaridentitetens förekomstfrekvens

Socialarbetaridentiteten återspeglades alltså i 53,3% av platsannonserna som utlysts av integrerade folk- och skolbibliotek, i 50,6% av folkbiblioteksannonserna och 45% av skolbiblioteksannonserna. Den visade sig emellertid inte alls i annonser som publicerats av forskningsbibliotek. Identiteten kommer framförallt till uttryck i form av arbetsuppgifter och kvalifikationskrav som kan relateras till olika målgrupper. Barn och unga är en sådan som verkar prioriteras särskilt högt. I en annons riktad till en framtida folkbiblioteksmedarbetare står det uttryckligen att ”barn och unga är prioriterade målgrupper” (Annons 70), och i en annan krävs det att den sökande ”har erfarenhet av och ett tydligt intresse för att arbeta med barn och unga” (Annons 83). Den här bilden stämmer väl överens med resultatet i Arvidsson och Ehns (2005) studie som visade att folkbibliotekarierna förväntades ha ett intresse för barn och unga. Många folkbibliotek söker också uttryckligen efter en så kallad ”barnbibliotekarie”, vars arbetsuppgifter då kan

bestå i att ”ta emot grupper från BVC och delta i föräldramöten på förskolor” (Annons 69) eller att organisera ”träffar med bebisar och deras föräldrar” (Annons 6). I en sådan annons återfinns följande formulering:

En annan viktig del kommer vara att på olika sätt försöka locka fler barn till biblioteket på sin fritid. Biblioteket har ett nära samarbete med skolorna vilket innebär att barnbibliotekarierna jobbar mycket med att ta emot klasser samt besöka skolor.

Annons 133

Barnbibliotekarierna förväntas alltså i viss utsträckning arbeta uppsökande, och kommunens eller stadens skolor tycks i sådana fall vara viktiga samarbetspartners. Det här förhållandet kan relateras till Hanssons (2010) kommentar gällande skolors och folkbiblioteks historiska samhörighet, som han ju menade gjorde integrationen mellan folk- och skolbibliotek relativt oproblematiske.

En annan tydligt utpräglad inriktning som kan skönjas hos annonserna med socialarbetaridentitetsbeteckning är den mot integration. I en skolbiblioteksannons står det:

Vi väljer nu att fokusera ytterligare på arbetet med integration och inkludering på våra skolor och skapar därför en ny tjänst med fokus på just nämnda områden.

Annons 17

Detta tycks alltså vara ett relativt nyuppkommet och alltmer angeläget behov, då biblioteket ifråga väljer att inrätta en helt ny tjänst som tillägnas just integration och inkludering. I ytterligare en annons med integrationsinriktning söker ett folkbibliotek efter en ”integrationsbibliotekarie” som arbetar mot ”nyanlända och asylsökande” och bland annat ska ”samverka med institutioner, skolor och föreningar kring integration” (Annons 75). I en tredje annons som istället riktar sig till en framtida medarbetare vid ett integrerat folk- och skolbibliotek står det att den anställde ”kommer att ha ett större ansvar för bibliotekets processer kring integration och mångspråk” och det krävs att personen ifråga har ”[k]unskap om och intresse för integrationsfrågor” (Annons 38). Det ökade behovet av integrationsfunktioner på olika bibliotek verkar alltså delvis kunna knytas till de flyktingströmmar som omnämns i den här textens inledning. Socialarbetaridentiteten uppstod ju dessutom som ett resultat av sociala motsättningar och förändrade samhällsvillkor, liksom de vi kan sägas genomleva i detta nu. De förändrade samhällsvillkoren skulle kunna utgöra en förklaring till varför socialarbetaren tycks ha fått ett uppsving sedan 70-talet då den enligt Ørom (1993) endast omfamnades av en mindre del av bibliotekariekåren.

Identitetens tredje och sista kännetecken är den uppsökande funktionen som exemplifieras i en platsannons som härstammar från ett folkbibliotek. Där står

det att den sökande kommer att ha ”[a]nsvaret för Boken kommer”, vilket innefattar ”leverans av böcker till låntagare i hemmet eller på äldreboende”. Denne förväntas också arbeta med ”nedladdning av talböcker (DAISY)”, samt ingå i ”nätverksgruppen för socialbibliotekarier/tillgängliga medier” (Annons 43). På ett annat folkbibliotek efterfrågas en bibliotekarie som ska ansvara för kommunens bokbussverksamhet: ”Du kommer [...] att vara ansvarig för bokbussverksamheten” och ”du kommer att vara arbetsledare för den lilla arbetsgrupp med bibliotekarier och bokbusschaufförer/assistenter som ingår i bokbussverksamheten” (Annons 80). Folkbiblioteken efterfrågar alltså i flera fall medarbetare som förväntas arbeta utanför den traditionella biblioteksmiljön.

7.2 Kulturförmedlaridentiteten

Bibliotekstyp	Frekvens	Relativ frekvens
Folk- och skolbibliotek	7 (av 15)	46,7% (av 100%)
Skolbibliotek	8 (av 20)	40% (av 100%)
Folkbibliotek	26 (av 77)	33,8% (av 100%)
Forskningsbibliotek	0 (av 21)	0% (av 100%)

Tabell 8. Kulturförmedlaridentitetens förekomstfrekvens

Kulturförmedlaridentiteten förekom alltså i 46,7% av platsannonserna som härstammade från integrerade folk- och skolbibliotek, i 40% av skolbiblioteksannonserna och 33,8% av folkbiblioteksannonserna. Den återfanns emellertid inte alls i annonser som utlysts av forskningsbibliotek. Identiteten uppenbarar sig framförallt i anslutning till arbetsuppgifter och kvalifikationskrav som kan anknytas till litteraturkännedom. I en folkbiblioteksannons fordras det exempelvis att den sökande är ”van vid litteraturförmedling och att bemöta kunder” (Annons 36). I en annan ska den sökande ha ”ett genuint intresse för litteratur i dess skiftande former och för kultur i stort” (Annons 8). I ett tredje exempel från en folk- och skolbiblioteksannons ses ”[g]edigna kunskaper om och eget intresse för litteratur för både barn och vuxna” som ”en självklarhet” (Annons 39). De här förväntningarna kan sägas gå i samklang med bibliotekariernas egna intressen, som ju enligt Almeruds (2000) rapport bland annat var koncentrerade kring böcker (eller litteratur). Bokens relativa särställning som medium tycks alltså hänga kvar sedan 1960-talet då Ørom (1993) menade att identiteten först uppenbarade sig.

En nästan lika viktig del i kulturförmedlarens yrkesroll är ”tjänstgöringen i informationsdisken”, som det heter i en annons (48). I andra förekommer uttrycket ”sedvanliga arbetsuppgifter” som beteckning för delvis samma sak. I en annons som utlysts av ett skolbibliotek beskrivs sådana som ”pass, informationssökning etc.” (Annons 85), medan de i andra platsannonser inte redogörs för överhuvudtaget. Detta skulle kunna bero på att uppgifterna

varierar från bibliotek till bibliotek, eller så förutsätts det helt enkelt att den sökande förstår vilka arbetsuppgifter som är sedvanliga i biblioteksvärlden. I en folkbiblioteksannons görs kopplingen mellan pass i informations- och lånedisken som det kallas, och litteraturfrågor:

Som en i teamet har du också pass i vår informations- och lånedisk. Här behöver du kunna svara på alla slags litteraturfrågor, ha ett bra bemötande och vara serviceinriktad.

Annons 83

Formuleringen indikerar att förmedling (eller service) är en fortsatt viktig funktion på de allmänna biblioteken. Detta går i linje med det som framhölls av de utbildningsansvariga i Ducanders (1999) uppsats: nämligen att förmedlingsaspekten är en fortsatt angelägen del av bibliotekaryrket. I denna kan också det läsfrämjande arbetet sägas ingå; ett folkbibliotek skriver under ”arbetsuppgifter” att det ingår i tjänsten att ”arbeta läsfrämjande för alla åldrar” (Annons 59). Ett annat beskriver det som att [l]äsfrämjandeuppdraget genomsyras av det rika kulturutbudet för både barn, unga och vuxna” (Annons 127). Bokprat – som kan sägas vara en läsfrämjande aktivitet – sågs ju av de deltagande bibliotekarierna i Almeruds (2000) rapport som en av de mer stimulerande arbetsuppgifterna man kan utföra på ett bibliotek. Ørom (1993) påpekade också att kulturförmedlarens ursprungliga uppdrag var att bilda låntagarna genom att vidarebefordra den kunskap som fanns inbäddad konst- och litteraturvärlden - läsfrämjande tycks vara ett sätt att åstadkomma detta på.

7.3 Ämnesreferentidentiteten

Bibliotekstyp	Frekvens	Relativ frekvens
Forskningsbibliotek	9 (av 21)	42,9% (av 100%)
Folkbibliotek	1 (av 77)	1,3% (av 100%)
Skolbibliotek	0 (av 20)	0% (av 100%)
Folk- och skolbibliotek	0 (av 15)	0% (av 100%)

Tabell 9. Ämnesreferentidentitetens förekomstfrekvens

Ämnesreferentidentiteten återfanns i 42,9% av annonserna som publicerats av forskningsbibliotek, och i 1,3% av de som lagts ut av folkbibliotek. Den förekom inte alls i platsannonser som härstammade från skolbibliotek och integrerade folk- och skolbibliotek. Identiteten visar sig mestadels i anslutning till funktionen undervisning: ett forskningsbibliotek söker exempelvis efter en ”kontaktbibliotekarie med ansvar för kontakt och samverkan med några av universitetets program och ämnen” (Annons 132). Personen ifråga ska arbeta med ”undervisning, handledning och referenshantering” och förväntas ha ”intresse för pedagogiska utvecklingsfrågor och vilja att utveckla nya undervisningsmetoder” (ibid.).

I en annan annons eftersöks ”en bibliotekarie som tycker om att undervisa både i grupp och enskilt och som är intresserad av utveckling av pedagogiska frågor” (Annons 81). Den här bilden stämmer väl överens med Ducanders (1999) konstaterande att den dominerande rollen på forskningsbibliotek är den pedagogiska. Sådana kunskaper kan ju vara erforderliga om man sysslar med någon form av undervisning. Ørom (1993) omnämner förvisso inte pedagogik i sin artikel utan talar snarare om yrkets kommunikativa sida, men kopplingen mellan undervisning och pedagogik görs alltså i flera av annonserna.

Identiteten figurerar också i annonser där det frågas efter ämnesspecialistkunskaper. Ett forskningsbibliotek kräver att de sökande har ”erfarenhet från högskolebibliotek inom våra ämnesområden, d.v.s. medicin, naturvetenskap och omvårdnad” (Annons 13). Ett annat ser det som meriterande att ha ”ämneskunskaper i naturvetenskap och/eller teknik” (Annons 73). De här kvalifikationskraven matchar Øroms (1993) beskrivning av ämnesreferenten som en idealtyp med specialiserad kunskapsyn.

7.4 Informationsförmedlaridentiteten

Bibliotekstyp	Frekvens	Relativ frekvens
Skolbibliotek	2 (av 20)	10% (av 100%)
Forskningsbibliotek	2 (av 21)	9,5% (av 100%)
Folkbibliotek	6 (av 77)	7,8% (av 100%)
Folk- och skolbibliotek	0 (av 15)	0% (av 100%)

Tabell 10. Informationsförmedlaridentitetens förekomstfrekvens

Informationsförmedlaridentiteten uppenbarade sig alltså i 10% av skolbiblioteksannonserna; i 9,5% av forskningsbiblioteksannonserna och i 7,8% av folkbiblioteksannonserna. Den förekom emellertid inte alls i annonser som utlysts av integrerade folk- och skolbibliotek. Identiteten ger sig till känna i samband med arbetsuppgifter och kvalifikationskrav som kan relateras till IT, IKT och andra teknologiskt grundade kunskapsområden. Ett folkbibliotek frågar exempelvis efter en ”kreativ och utåtriktad IT-bibliotekarie som ska ha fokus på information- och kommunikationstekniksfrågor (IKT)” (Annons 120). Personen ”kommer att ingå i ett team som ansvarar för utveckling av IT-frågor, bibliotekets olika stödssystem, digitala tjänster, sociala medier och webb” (ibid.). Ett annonserande skolbibliotek skriver att ”[a]rbetet kräver goda kunskaper inom IT och intresse för ITK-baserad [sic] pedagogik” (Annons 10). Kompetenskraven kan sägas stämma överens med de egenskaper bibliotekarierna själva ansåg vara essentiella i uppfyllandet av den nya IT-baserade yrkesrollen som kallas ”Librarian 2.0” (Huvila et al., 2013). Den liknar också Øroms (1993) beskrivning av informationsförmedlaren som ju enligt honom var teknologiskt orienterad.

7.5 Informationsorganisatörsidentiteten

Bibliotekstyp	Frekvens	Relativ frekvens
Forskningsbibliotek	6 (av 21)	28,6% (av 100%)
Skolbibliotek	1 (av 20)	5% (av 100%)
Folkbibliotek	1 (av 77)	1,3% (av 100%)
Folk- och skolbibliotek	0 (av 15)	0% (av 100%)

Tabell 11. Informationsorganisatörsidentitetens förekomstfrekvens

Informationsorganisatörsidentiteten återfanns som synes i 28,6% av annonserna som publicerats av forskningsbibliotek, i 5% av de som kan knytas till skolbibliotek och i 1,3% av platsannonserna som kan härledas till folkbibliotek. Den förekom dock inte alls i utlysningar från integrerade folk- och skolbibliotek. Identiteten hittas framförallt i annonser som efterfrågar så kallade systembibliotekarier. Ett forskningsbibliotek söker till exempel efter en ”bibliotekarie med systeminriktning” som ”kommer att arbeta med support och underhåll i relevanta system inom biblioteket” (Annons 85). Ett annat efterfrågar en ”systembibliotekarie” som har ”mycket goda kunskaper i databashantering och XML” samt ”erfarenhet av programmering eller mycket stor erfarenhet av systemadministration” (133). Ett tredje söker efter en ”bibliometriker” som har ”[e]rfarenhet av bibliometrisk analys, statistik eller dataanalys” (Annons 3). Bibliometri är ju en forskningsbiblioteksspecifik funktion som Åström och Hansson (2013) menar har knutits dit på grund av en strävan att närma sig det vetenskapliga kommunikationsområdet. Funktionen faller också inom ramen för Øroms (1993) beskrivning av identiteten som en organisatör av verksamhetsspecifik information.

7.6 Dokumentalistidentiteten

Bibliotekstyp	Frekvens	Relativ frekvens
Forskningsbibliotek	4 (av 21)	19% (av 100%)
Skolbibliotek	0 (av 20)	0% (av 100%)
Folkbibliotek	0 (av 77)	0% (av 100%)
Folk- och skolbibliotek	0 (av 15)	0% (av 100%)

Tabell 12. Dokumentalistidentitetens förekomstfrekvens

Dokumentalistidentiteten påträffades alltså i 19% av platsannonserna som lagts ut av forskningsbibliotek, men den förekom inte alls i annonser som publicerats av arbetsgivare tillhöriga de tre andra bibliotekstyperna. Identiteten kan skönjas i arbetsbeskrivningar som den nedanstående:

Tjänsten kommer i huvudsak innefatta arbete med samlingarna med fokus på att gå igenom delar av den tryckta samlingen samt att arbeta med

katalogisering. Då [...]biblioteket håller på med en övergång till DDC som hylluppställningssystem kommer även arbete med detta att vara ett större inslag i tjänsten.

Annons 19

Fokus ligger alltså på katalogisering och klassificering av fysiskt material. Ørom (1993) menade ju i enlighet med detta att dokumentalisten såg bibliotekarieyrket som ett hantverk och framförallt arbetade med ovanstående praktiska uppgifter.

7.7 Upplevelseförmedlaridentiteten

Bibliotekstyp	Frekvens	Relativ frekvens
Folkbibliotek	4 (av 77)	5,2% (av 100%)
Skolbibliotek	0 (av 20)	0% (av 100%)
Forskningsbibliotek	0 (av 21)	0% (av 100%)
Folk- och skolbibliotek	0 (av 15)	0% (av 100%)

Tabell 13. Upplevelseförmedlaridentitetens förekomstfrekvens

Upplevelseförmedlaridentiteten återfanns i 5,2% av annonserna som publicerats av folkbibliotek. Den visade sig emellertid inte i några platsannonser som offentliggjorts av skolbibliotek, forskningsbibliotek eller integrerade folk- och skolbibliotek. Identiteten ger sig till känna i annonser där den framtida medarbetaren ska få så kallat programansvar, eller ansvar för bibliotekets programverksamhet. I en av de upplevelseförmedlarkodade annonserna står det: ”Dina arbetsuppgifter kommer att bestå i att - ansvara för, leda och samordna arbetet med bibliotekets programverksamhet” (Annons 71). Vad som ingår i sådana verksamheter är inte helt klarlagt och tycks variera från bibliotek till bibliotek. Welin (2013) definierar det i en kandidatuppsats som ”publika aktiviteter och evenemang som äger rum vid folkbibliotek, både i och i anslutning till bibliotekens lokaler” (s.2). Beskrivningen av begreppet hamnar då nära det som kan sägas vara upplevelseförmedlaridentitetens kärna, nämligen upplevelser – anordnandet av aktiviteter och evenemang.

8 Diskussion

8.1 Identitetsgrupperingar

Efter att ha genomfört analysen av det insamlade materialet framträder två uppenbara identitetsgrupperingar. Den ena kan sägas vara knuten till annonser publicerade av forskningsbibliotek och består av ämnesreferenten, informationsorganisatören och dokumentalisten. Den andra - som utgörs av socialarbetaren, kulturförmedlaren och upplevelseförmedlaren - är istället tillhörig folk-, skol- och integrerade folk och skolbibliotek. Informationsförmedlaren befinner sig någonstans mittemellan, och kan inte

ges någon entydig grupptillhörighet. Den här uppdelningen skulle kunna bero på att behoven hos bibliotekstypernas målgrupper ser olika ut, vilket lett till att de specialiserat sig – som Abbott (1988) uttrycker det – på olika sätt. Forskningsbiblioteken tycks alltså ha valt riktningen mot undervisning, system och klassifikation, vilket bekräftas i studien som genomförts av Cox och Corral (2013).

De tre andra bibliotekstyperna har istället gått mot att förmedla information, upplevelser och litteratur till användargrupper med särskilda behov. Abbott (1998) påstod ju – liksom Ducander (1999) – att behovet av något slags förmedlare skulle fortsätta finnas i framtiden, men med reservationen att den teknologiska utvecklingen skulle leda till en splittring mellan professionens elit och en större perifer grupp bestående av bibliotekarierna som förmedlar den information ”eliten” tagit fram. Eliten tycks alltså i det här fallet utgöras av forskningsbibliotekarierna, som genom att hävda jurisdiktion på de tekniska delarna av yrket lyckats freda sin kärna (Abbott, 1988; Cox & Corral, 2013). Den sammansmältning mellan folk- och forskningsbibliotek som Hansson (2010) påstod skulle vara förestående verkar utifrån ett professionshänseende således inte särskilt trolig. Istället kan man tänka sig en snar återgång till den diskurs som enligt Seldén och Sjölin (2003) rådde på bland annat 70- och 80-talen, då ”skillnaderna i olika bibliotekariegrupperns kunskaper” framhövdes (s.45).

8.2 Den mångsidiga bibliotekarierollen

En sammansmältning kan istället skönjas mellan vissa av bibliotekarieidentiteterna. Efter dubbelkodningen framgick det ju att förväxlingsrisken mellan framförallt socialarbetar- och kulturförmedlaridentiteterna var särskilt stor. Det beror troligtvis på att de yrkesroller som beskrivs i platsannonserna sällan är så renodlade som Ørom (1993) och Schreiber (2006) vill göra gällande. Ørom (1993) påpekade förvisso att en bibliotekarie kunde vara bärare av flera identiteter samtidigt, men bilden som framträder i annonserna liknar snarare en total upplösning av gränserna mellan socialarbetaren och de olika förmedlaridentiteterna. I flera av platsannonserna söker arbetsgivarna efter någon som har kunskaper om - och kan arbeta med – lite av varje. Kvalifikationskraven och arbetsuppgifterna uttrycks inte heller alltid hierarkiskt, alltså efter vilka som är viktigast eller mest förekommande, utan räknas i vissa fall upp som att alla är lika betydelsefulla. Detta skulle kunna bero på att folkbibliotek, skolbibliotek och integrerade folk- och skolbibliotek ofta är små verksamheter med få anställda som får vara beredda att rycka in där det behövs. Därmed finns förmodligen heller inte utrymme för den typ av specialisering som verkar ha åstadkommit på forskningsbiblioteken - men även i annonser som härstammar från denna bibliotekstyp frågas det efter mångsidiga bibliotekarierna med breda kunskaps- och arbetsuppgiftsbaser.

Man skulle därför kunna påstå att Øroms bibliotekarieidentiteter förlorat något av sin prognostiska förmåga. De arbetsuppgifter, kvalifikationskrav och personliga egenskaper som kan knytas till dem är fortfarande aktuella i viss utsträckning, men gränsdragningarna som etablerats mellan flera av identiteterna verkar inte längre vara giltiga. Den förhållandevis mekaniska syn på bibliotekarieyrket som framförallt ges uttryck för i beskrivningen av dokumentalistidentiteten kan också sägas vara utdaterad. Referensarbetet tycks heller inte se ut som det gjorde innan den teknologiska utvecklingen gav användarna möjligheten att själva söka fram mycket av den information som tidigare endast tillhandahölls av biblioteken. I annonserna frågas det nämligen efter egenskaper som inte omnämns av varken Ørom (1993) eller Schreiber (2006) - pedagogik är en sådan, social kompetens är en annan. Pedagogikens betydelse betonades ju i Ducanders (1999) undersökning, men också Limberg och Lundh (2013) påpekade att just skolbiblioteket ofta används som en pedagogisk resurs. En ny identitet kallad ”pedagogen” eller ”undervisaren” kan därmed sägas ha uppenbarat sig.

8.3 Kritik mot studien

Med anledning av det ovanstående konstaterandet att teorin förmodligen är föråldrad, skulle man kunna argumentera för att studien därmed brister i giltighet. Identiteterna såsom de beskrivits av Ørom (1993) och Schreiber (2006) har förvisso sina brister, men helt obsoleta är de ändå inte.

Dubbelkodningen visade trots allt en överensstämmelse på 91%, vilket innebär att kodschemat som konstruerats utifrån deras identiteter fungerat hjälpligt. Idealtyperna omfattar också de flesta arbetsområden som – att döma av annonserna – återfinns på svenska allmänna bibliotek idag. Sägas skall dock att kodningsprocessen inte var helt oproblematiske, och vissa annonser krävde flera genomläsningar innan någon entydig identitet kunde knytas till dem. Identiteterna har heller inte beskrivits i detalj av varken Ørom eller Schreiber, vilket betyder att tillämpningen av desamma varit väldigt tolknings- såväl som kontextberoende.

En annan del av studien som skulle kunna öppna för viss kritik är urvalet. Flera yrkestitlar och bibliotekstyper har valts bort, vilket gör att man utifrån resultatet inte kan dra några generella slutsatser om förekomsten av identiteter i platsannonser. Urvalet har emellertid redogjorts för i sin helhet, och inga annonser har plockats bort för att påverka resultatet i en viss riktning. Man skulle kunna valt att inkludera alla annonser som publicerades under den granskade tidsperioden och genomfört en helt förutsättningslös undersökning, med risken att resultatet blivit alltför spretigt och diffust. Syftet var dessutom hela tiden att utgå från de ”tre huvudtyper av allmänna bibliotek” som Limberg & Lundh menar att folk-, skol- och forskningsbibliotek är (2013, s. 9). Gömd ibland dem fanns ytterligare en bibliotekstypskategori – integrerade folk- och skolbibliotek - som var så vanligt förekommande att den tycktes angelägen att bryta ut.

8.4 Framtida forskning

Den internationella – eller västerländska – professionsforskningen tycks vara omfattande, men det verkar fortfarande saknas relevanta svenska studier på området - åtminstone sådana som kan kopplas till bibliotekssektorn. Kåring Wagman (2008) refererar i en forskningsöversikt till flertalet professionsrelaterade magisteruppsatser, men dessa kan ju inte anses utgöra forskning i ordets rätta bemärkelse. Ytterligare studier som fokuserar på hur relationerna mellan de olika grupperingarna inom bibliotekaryrket ser ut i dagsläget hade därför varit eftertraktade. Kopplingen mellan den individuella och den institutionella identiteten kunde också granskats på ett mer organiserat sätt.

9 Slutsatser

Det är alltså uppenbart att det finns skillnader mellan vilka identiteter som kan kopplas till de olika bibliotekstyperna. De sju bibliotekarieidentiteterna har dock sitt ursprung i uppdelningen mellan folk- och forskningsbibliotek, vilket innebär att de två grupperingarna som uppenbarat sig möjligen skulle kunna ha definierats på förhand. Det går därför inte att dra några definitiva slutsatser gällande bibliotekstypernas olikheter utifrån resultatet i den här studien. Med det sagt så kan skillnaderna mellan dem heller inte sägas vara ointressanta eller irrelevanta, då de i vissa fall motsatta uppdragsriktningarna säger något om professionens framtida utveckling. Den tycks – utifrån innehållet i den här studien – inte vara på väg mot någon snar upplösning. Detta då forskningsbiblioteken framförallt specialiserat sig mot yrkets mer tekniska delar, samt undervisning - medan folkbiblioteken, skolbiblioteken och de integrerade folk- och skolbiblioteken istället getts eller tagit sig en socialt medveten förmedlarroll.

Vid de tre senare bibliotekstyperna frågas det dessutom i de flesta fall efter medarbetare som kan arbeta med alla förekommande arbetsuppgifter, vilket innebär att det inte längre tycks vara nödvändigt att tala om flera olika yrkesidentiteter som Ørom och Schreiber tidigare gjort. En viss yrkesrollsuppdelning går fortfarande att skönja på forskningsbiblioteken, men även här gäller det i flera fall för den framtida medarbetaren att vara mer eller mindre allsidig. Nya identitetsgränsdragningar skulle därför kunna göras mellan identiteterna som förekommer på forskningsbibliotek - den allsidiga undervisaren och den allsidiga systemorganisatören – och den socialt medvetna förmedlarrollen som dominerar på folkbibliotek, skolbibliotek och integrerade folk- och skolbibliotek. För att återvända till inledningen så tycks de tre senare bibliotekstyperna ha påverkats mest av de oroliga omvärldsförhållanden som omnämns där, medan forskningsbiblioteken istället anpassat sig efter den teknologiska utvecklingen.

Sammanfattning

Syftet med den här studien var att undersöka vilka yrkesidentiteter som efterfrågas på den svenska biblioteksmarknaden idag. För att åstadkomma detta genomfördes en kvalitativ innehållsanalys av sammanlagt 138 platsannonser som publicerats av arbetsgivare tillhöriga folkbibliotek, skolbibliotek, forskningsbibliotek och integrerade folk- och skolbibliotek. Som utgångspunkt för analysarbetet användes Ørom och Schreibers definitioner av deras så kallade bibliotekarieidentiteter. De gav sig framförallt till känna i form av nyckelord och andra betydelsebärande enheter som förekom i samband med beskrivna arbetsuppgifter, kvalifikationskrav och personliga egenskaper.

Resultatet och analysen visar att socialarbetaridentiteten återspeglades i 40,6% av de insamlade platsannonserna, och således var den vanligast förekommande identiteten. Kulturförmedlaridentiteten kunde skönjas i 29,7% av annonserna och var i och med detta den näst mest frekventa av de sju idealtyperna. Därefter följer ämnesreferent- och informationsförmedlaridentiteterna, som båda hittades i 7,2% av annonserna; informationsorganisatörsidentiteten återfanns i 5,9% av dem, och dokumentalist- samt upplevelseförmedlaridentiteterna påträffades i lika många vilket ger dem en relativ frekvens på 2,9% vardera. Ett fåtal annonser – sammanlagt 3,6% av den totala populationen - registrerades slutligen som bortfall, då de inte innehöll tillräckligt mycket relevant information för att kunna kodus med någon identitet. Att socialarbetaren är den mest efterfrågade yrkesidentiteten skulle kunna bero på att senare tids samhällsförändringar inneburit ett ökat behov av de funktioner som karaktäriserar just den idealtypen.

Undersökningen visar också att det finns betydande skillnader mellan vilka identiteter som kan knytas till de olika bibliotekstyperna. Ämnesreferenten, informationsorganisatören och dokumentalisten återfinns framförallt i annonser som publicerats av forskningsbibliotek, medan socialarbetaren, kulturförmedlaren och upplevelseförmedlaren istället kan sägas vara knutna till de tre övriga bibliotekstyperna. Informationsförmedlaren hamnar någonstans mittemellan, och kan därför inte placeras i någon av de här två grupperingarna. Uppdelningen skulle kunna bero på att forskningsbiblioteken specialiserat sig mot de tekniska delarna av yrket - medan folkbiblioteken, skolbiblioteken och de integrerade folk- och skolbiblioteken istället fokuserat på förmedlingsaspekten.

Referenser

Abbott, A. (1988). *The system of professions: an essay on the division of expert labor*. Chicago: Univ. of Chicago Press.

Abbott, A. (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library Trends*, 46(3), 430-443. Från https://www.ideals.illinois.edu/.../librarytrendsv46i3c_opt.pdf

Alexandersson, K., Findahl, O., & Davidsson, P. (2016). *Svenskarna och internet 2016*. Internetstiftelsen i Sverige. Från https://www.iis.se/docs/Svenskarna_och_internet_2016.pdf

Almerud, P. (2000). *Biblioteken, bibliotekarien och professionen: en rapport från fyra nordiska länder*. Nacka: DIK-förbundet.

Arvidsson, A. & Ehn, Å. (2005). *Bibliotekariebilder i dagens platsannonser: en diskursanalys* (Magisteruppsats, Högskolan i Borås, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap). Från <http://dSPACE.hb.se/bitstream/2320/1417/1/05-139.pdf>

Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Brante, T. (2009). *Vad är en profession? Teoretiska ansatser och definitioner*. I L. Maria (Red.), *Vetenskap för profession* (s. 15-34). Borås: Högskolan i Borås.

Brown, T., Dacin, J., Pratt, P., & Whetten, A. (2006). Identity, intended image, construed image, and reputation: An interdisciplinary framework and suggested terminology. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 34(2), 99-106. doi: 10.1177/0092070305284969

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Cox, A., & Corral, S. (2013). Evolving academic library specialties. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 64(8), 1526-1542. doi: 10.1002/asi.22847

Ducander, J. (1999). *Quo vadis bibliotekarie?: bibliotekarierollen utifrån en analys av de fyra utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige* (Magisteruppsats, Högskolan i Borås, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap).

Forsberg, G., & Johansson, T. (2014). *Då och nu på biblioteket : Bibliotekariers förändrade yrkesroll* (Kandidatuppsats, Linnéuniversitetet, Institutionen för kulturvetenskaper). Från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-35125>

Hansson, J. (2010). *Libraries and Identity The Role Of Institutional Self-Image And Identity In The Emergence Of New Types Of Libraries*. Burlington: Elsevier Science.

Hsieh, H., & Shannon, S. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288. doi: 10.1177/1049732305276687

Huvila, I., Holmberg, K., Kronqvist-Berg, M., Nivakoski, O. & Widén, G. (2013). What is Librarian 2.0? – New competencies or interactive relations? A library professional viewpoint. *Journal of librarianship and information science* 45(3) 198-205. doi: 10.1177/0961000613477122

Ivarsson Westerberg, A., Waldemarson, Y. & Östberg, K. (red.) (2014). *Det långa 1990-talet: när Sverige förändrades*. Umeå: Boréa.

Kenny, K., Whittle, A. & Willmott, H. (2011). *Understanding identity & organizations*. London: Sage.

Krippendorff, K. (2013). *Content analysis: an introduction to its methodology*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE.

Kåring Wagman, A. (2008). *Bibliotekarien och professionen: en forskningsöversikt*. Från <http://www.biblioteksforeningen.se/wp-content/uploads/2017/01/bibliotekarien-och-professionen.pdf>

Limberg, L. & Lundh, A. (2013). Vad kännetecknar ett skolbibliotek? I Bibliotekstjänst, *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap: en forskningsantologi* (s. 9-42). Lund: BTJ förlag.

Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 1(2). Från <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2385>

Parkin, F. (2002). *Max Weber*. London: Routledge

Petersson, S. (2016). *Folkbibliotekets identitet på Facebook : En innehållsanalys av Malmös stadsbibliotek, Göteborgs stadsbibliotek och Stockholms stadsbiblioteks Facebook-flöden* (C-uppsats, Linnéuniversitetet,

Institutionen för kulturvetenskaper). Från
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-53608>

Platsannonser 1-133. Hämtade januari, februari och mars, 2017, från
<https://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetssookande/Lediga-jobb.html>

Schreiber, Trine (2006). Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne. I T. Schreiber & H. Elbeshausen (red.): *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Köpenhamn: Samfundslitteratur

Seldén, Lars, & Sjölin, Mats. (2003). Kunskap, kompetens och utbildning: Ett bibliotekariedilemma under 100 år. *Svensk Biblioteksforskning*, 14(4), 19-67. Från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:870361/FULLTEXT01.pdf>
Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. Los Angeles, Calif.: SAGE.

SFS 2007:1030. *Förordning med instruktion för Arbetsförmedlingen*. Hämtad 22 maj, 2017, från Riksdagen, http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20071030-med-instruktion-for_sfs-2007-1030

SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. Hämtad 22 maj, 2017, från Riksdagen, http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/offentlighets--och-sekretesslag-2009400_sfs-2009-400

Torstensson, M. (1993). *Is There a Nordic Public Library Model?* *Libraries & Culture*, 28(1), 59-76. Hämtad 22 maj, 2017, från <http://www.jstor.org/stable/25542505>

UNHCR. (2016). *Global trends. Forced displacement in 2015*. Geneve: UNHCR. Från <https://sverigeforunhcr.se/sites/default/files/media/global-trends-2015.pdf>

Welin, A. (2013). *Programverksamhet : Ett uttryck för folkbibliotekets identitet* (Kandidatuppsats, Högskolan i Borås, Institutionen biblioteks- och informationsvetenskap). Från bada.hb.se/bitstream/2320/12585/1/k13_19.pdf

Åström, F., & Hansson, J. (2013). How implementation of bibliometric practice affects the role of academic libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 45(4), 316-322. DOI: 10.1177/0961000612456867

Ørom, Anders, (1993). Bibliotekarieidentiteter, förmedlingsarbete och arbetsorganisation. *Biblioteksbladet*, 78(8), 228-231.